

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete Bibliográfiai Szekciójának jubileumi ülése

Megalakulásának 30. évfordulóját ünnepelte a Bibliográfiai Szekció jubileumi ülés keretében. A rendezvénynek a Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtár adott otthont 2003. november 20-án. A patinás, szép környezet és a vendéglátók szívélyessége emlékezetesen széppé tette a szakmailag is méltó megemlékezést. A rendezvény programja két fő részből állt.

Az első részben a Bibliográfiai Szekció működésének évtizedeire visszatekintő előadások hangzottak el. A programban *Korompai Gáborné*, *Bényei Miklós* és *Nagy Anikó* előadásai követték egymást. A beszámoló a szekció történetének három jelentős korszaka szerint tekintett át az eredményeket. Korompai Gáborné, az 1973-ban alakult Bibliográfiai Bizottság egykori titkára az 1960-as évektől, a probléma formálódásának évtizedeitől foglalta össze a két kiváló elnök, az alapkonceptiót megteremtő Csúry István és a munka folytatását kiválóan vezető Lisztes László idejében (1973–1990) képviselt szakmai kérdéseket. Az őt követő Bényei Miklós a Bibliográfiai Szekció néven működő szervezet 1990 és 1998 közötti történetét tekintette át. A fontos módszertani kérdések, a könyvtári szakma egészét érintő összefüggések megvitatása, bibliográfiai vállalkozások támogatása és a bibliográfiai munka presztízsének növelése jelzik ennek a korszaknak az irányait. Nagy Anikó, a legutóbbi évek (1999–2003) elnöke által felrajzolt kép arról adott számot, hogy ez a periódus az előrehaladás mellett az összegzés korszaka volt. Emléküléseket, konferenciákat szerveztek, kiadványokat állítottak össze, megidéztek az elődöleket, összegezték, a hazai bibliográfiai szakma teljesítményeit. Az előadás a múlt eredményeinek felmutatása mellett a jelen problémáinak és a jövő feladatainak összekapcsolásával zárult. A három előadás értékes áttekintést nyújtott a bibliográfiai munka három évtizedének fő vonulatairól.

A rendezvény második része szakmai programja keretében a bibliográfia történeti kérdéseivel és jelenkori eredményeivel foglalkozó előadásoknak adott helyet. *Pogány György* Sándor István munkásságát elemezte. Különböző bibliográfiai műhelyek bemutatkozása a közelmúlt teljesítményeinek ismertetésére adott alkalmat. *Tóth Loránd*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője a Magyar Nemzeti Bibliográfiáról, *Koltay Klára*, a Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtár főigazgató-helyettese regionális bibliográfiai adatbázisairól szól (előadásait a következő oldalakon közöljük). *Virágos Zsolt* egyetemi tanár az amerikai irodalom bibliográfiájáról, *Fülöp Mária* a Maros megyei bibliográfia létrehozásáról, *Vajda Kornél* pedig a magyar sajtóbibliográfia 2001-es kötete kapcsán a sajtóbibliográfiákról beszélt.

A Bibliográfiai Szekció helyet adott a Kovács Máté Alapítvány kuratóriuma által meghirdetett tanulmány pályázat díjátadásának is. A Kovács Máté Alapítvány 1996-ban jött létre, a kuratórium elnöke Tóth Gyula nyugalmazott tanszékvezető, főiskolai docens. Az alapítvány célja a tehetséges fiatal könyvtáros-generáció tanulmányainak támogatása. Az első alkalommal kiírt pályázat keretében a kuratórium a beérkezett művek közül két tanulmányt részesített ötven-ötvenezer forint elismerésben: a debreceni Balla Ildikó *Az információ és a könyvtár szerepe sikeres életpályák alakulásában* és a budapesti Merc Hajnalka *Magyarországról lexikonügyben* című munkáját.

Az igen tartalmas és élvezetes előadások, a rendezvény ünnepélyes és mégis baráti atmoszférája méltó keretet teremtett a jubileumi megemlékezés számára.

Kovács Ilona

Egy kurrens nemzeti bibliográfiai műhely az ezredfordulón

(Magyar Nemzeti Bibliográfia Könyvek Bibliográfiája Szerkesztősége)

Bevezetés

Az előttem szólóktól hallhattunk elődeinkről, régi bibliográfusokról, műhelyekről, akikről, amelyekről nekünk, mai bibliográfusoknak a dicső jelző méltán jut eszünkbe. Azt, hogy a mai bibliográfusok munkájáról az utókor hogyan vélekedik majd, nem tudhatjuk. Természetesen azon vagyunk, hogy méltó módon örökítsük át azt a hagyományt, amely a magyar bibliográfiát jellemzi.

A különböző szakmai fórumokon (szakirodalomban, rendezvényeken) az elmúlt években több helyütt olvashattunk, hallhattunk már azokról a nemzetközi tendenciákról és fejlesztési törekvésekről, amelyek meghatározzák egy nemzeti bibliográfiai műhely tevékenységét, terveit.

A '90-es évek végére ezek a törekvések testet öltöttek különböző javaslatok, irányelvek formájában. Meghatározó jelentőségű volt az 1998-ban Koppenhágában megrendezett nemzetközi konferencia a nemzeti bibliográfiai szolgáltatásokról, amelynek ajánlásai egyértelműen megfogalmazták az irányt. Ennek alapján minden nemzeti bibliográfiai műhely megfogalmazhatta, megtervezhette tenni-valóit. Ugyancsak itt fogadták el a „Functional requirements for bibliographic records” (A bibliográfiai rekordok funkcionális követelményei) című, az IFLA

által jegyzett dokumentumot, amelyet röviden FRBR-ként ismer és emleget a szakma.*

Az említett fejlesztési törekvések, tendenciák három témakörét emelném ki ez alkalommal:

- gyűjtőkör
- bibliográfiai adatok köre
- megjelenési formák.

Mindegyik témakörnél előbb röviden számba venném az ajánlásokat, majd azt követően arról szeretnék beszámolni Önöknek, hogy a Magyar Nemzeti Bibliográfia egyik műhelye, a Könyvek Bibliográfiája Szerkesztősége hogyan válaszolt/válaszol ezekre a kihívásokra. A szerkesztőség az OSZK-ban a Gyűjteményfejlesztési Főosztály és Nemzeti Bibliográfiai Központ keretein belül a Könyvfeldolgozó Osztály egyik csoportjaként működik.

1. Gyűjtőkör

„A nemzeti bibliográfia gyűjtőköre terjedjen ki a kurrens nemzeti kiadványtermésre...” – olvashatjuk a '98-as ajánlások között. Nem nevezi meg konkrétan az ajánlás, de egyértelmű a feladat: meg kell oldani az elektronikus források nemzeti bibliográfiai számbavételét is. Az elektronikus dokumentumok megjelenése és elterjedése már a '90-es évek közepén felvetette e dokumentumok nemzeti bibliográfiai számbavételének igényét. Ma már több ország nemzeti bibliográfiájában találkozhatunk az elektronikus kiadványokról készült bibliográfiai tételekkel. A fizikai hordozón megjelent, ún. helyi hozzáférésű elektronikus dokumentumok számbavétele már nem megy ritkaságszámba, de a távoli hozzáférésű források számbavétele még csak néhány országban megoldott. Természetesen ma már rendelkezésünkre állnak azok a nemzetközi leírási szabályzatok, útmutatók, amelyek alapján bármely típusú elektronikus dokumentum feltárása megtörténhet. De nem feledkezhetünk meg a távoli források feltárásakor a hatalmas terméskből való válogatásról és az archiválás kardinális kérdéseiről sem. Megvizsgálván a nemzeti könyvtárak, illetve nemzeti bibliográfiai ügynökségek ismertetőit kiadványaikról, elmondhatjuk, hogy a gyűjtőkör kiterjesztése az elektronikus forrásokra a legtöbb országban megtörtént. Az 1998 nyarán John Byrum és munkatársai által végzett felmérés adataihoz képest több nemzeti bibliográfiában, többnyire az on-line nemzeti bibliográfiai adatbázisokban, de más megjelenési formákban is feltűnnek ezek a tételek. Példaként említhetem a dán, a finn, a litván, a holland, a francia, a német, a szlovák, a szlovén, a norvég, az ausztrál nemzeti bibliográfiákat. Ezek közül a finn, a holland, a szlovák és az ausztrál a távoli hozzáférésű elektronikus forrásokat is feldolgozza.

* A nemzeti bibliográfiai szolgáltatások nemzetközi konferenciájának ajánlásai a nemzeti bibliográfiai szolgáltatások megújítására, Koppenhága, 1998. november 25–27. = Könyvtári Figyelő, 9.évf. 1999. 4.sz., 888–891. p.

Az FRBR – *ről magyar nyelven*: Az egyszerű nemzeti bibliográfiai rekord adatkövetelményei = Könyvtárosok kézikönyve 2. köt. 247–250. p.

1998-ban a koppenhágai tanácskozást követő hónapokban készült el az elektronikus dokumentumok leírását szabályozó Könyvtári és Szakirodalmi Tájékoztató Szabályzat, a *KSZ/2 Bibliográfiai leírás. Elektronikus dokumentumok az ISBD/ER alapján*. Abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy részt vehettem a szabályzat gyakorlatba való átültetésében az OSZK Könyvfeldolgozó osztályán, ahol 1999 elején kezdtük meg (a '98-as kötelespéldány-rendeletnek köszönhetően) a köteles példányként beküldött helyi hozzáférésű elektronikus források (Floppyk, CD-ROM-ok) feldolgozását. Ez a kör bővült 2002-ben a távoli hozzáférésű források egyik típusával, az elektronikus könyvekkel, amelyeket szintén köteles példányként szolgáltat be néhány kiadó. Tehát az elektronikus dokumentumok említett típusai megjelennek az on-line nemzeti bibliográfiai adatbázisban. További feladatunk, hogy valamennyi megjelenési formában szolgáltatassuk ezeket a tételeket is.

Ehhez a meglévő ún. termék-előállító programjaink módosítása is szükséges. Terveink szerint 2004-től jelennének meg e tételek valamennyi szolgáltatott formátumban.

2. A bibliográfiai tételekben/rekordokban megjelenő adatok köre

Az egyszerűsítés jelszavát az IFLA a '90-es évek elején a gazdaságosság szempontját szem előtt tartva hirdette meg. Ez egyrészt az ISBD-knek, a bibliográfiai leírás nemzetközi szabályzatainak átdolgozását jelenti, másrészt az alapszintű vagy egyszerű nemzeti bibliográfiai tételek adattartalmának meghatározását. Ez utóbbi a már említett FRBR egyik fontos fejezetét alkotja. Az FRBR eme fejezetét és az egyszerűsítésre vonatkozó szabályait könnyen magukévá tehetik a bibliográfiai műhelyek. E szabályok alapján folyik az ISBD/M átdolgozása is. (Az FRBR forradalmi fejezetére, amely az entitáselemzéssel, a mű, kifejezési forma, megjelenési forma, egység kérdéseivel foglalkozik, most nem térnék ki.)

Az MNB KB tételeinek szerkesztése természetesen az érvényben lévő magyar szabványok, szabályzatok és az azokhoz készült döntvénytárak alapján történik. A gyakorlat persze a nemzetközi és hazai tendenciákat is figyelembe véve folyamatosan változik a szabályzatok adta kereteken belül. Az elmúlt években egyrészt a MOKKA katalogizálási szabályzata, másrészt az egyszerűsítés jegyében az FRBR által előírtak alakították gyakorlatunkat. Nagyon fontos és folyamatos feladatunk, hogy ezeket az apróbb módosításokat a felhasználói igényeknek is megfelelően hajtsuk végre. Apróbb módosításokat említettem, amelyek bizonyos nem kötelező adatok elhagyását, a megjegyzések egyszerűsítését jelentik. A nagyobb változtatásokat majdan a készülő új ISBD/M alapján kidolgozandó hazai szabályzat alapján lehet véghez vinni.

Amennyiben komplexen értelmezzük a tételekben megjelenő adatok körét, és a tartalmi feltárás adatait is vizsgáljuk, akkor itt kell megemlíteni egy nagy jelentőségű változást az MNB tartalmi feltárásában. 2004 januárjától nemcsak az ETO-jelzettek, hanem az OSZK tezaurusz/Köztaurusz tárgyszavai is megjelennek tételeinkben, segítve a tárgyi visszakeresést. Az implementációs folyamat utolsó szakaszában járunk, készülöben a házi szabályzatunk és példatárunk. Ily módon követjük a nemzetközi tendenciákat, és ami a legfontosabb, eleget tehetünk annak a jogos fel-

használói igénynek, miszerint egy hierarchikus és egy mellérendelő információkereső nyelv együttes használatával biztosítsuk a tárgyvi visszakeresést.

3. Megjelenési formák

Elöljáróban idézzük fel a koppenhágai javaslatok vonatkozó pontját:

„Tekintettel arra, hogy lehetővé vált a nemzeti bibliográfia változatos formátumokban való terjesztése, ezek közül választva a felhasználói igényeknek leginkább megfelelő nemzeti bibliográfiai szolgáltatásokat kell nyújtani, figyelembe véve a speciális használói igényeket is, és a kialakított formátumok kövessék a nemzetközileg elfogadott szabványok előírásait. A terjesztett formátumok közül legalább egyet állandóan hozzáférhetővé kell tenni ...”

A nemzeti bibliográfiák megjelenési formái elég változatos képet mutatnak, de ma már nem létezik nemzeti bibliográfiai szolgáltatás elektronikus megjelenési formák nélkül. A legtöbb, bibliográfiai értelemben hagyományokkal rendelkező országban a nyomtatott verzió mellett közreadják a bibliográfia html- vagy pdf-formátumú változatát az interneten keresztül, rendszerek a CD-ROM kiadások, illetve az on-line nemzeti bibliográfiai adatbázisok szolgáltatása is általánossá vált. Meg kell jegyezni, sok esetben az on-line nemzeti bibliográfiai adatbázis a nemzeti könyvtár on-line katalógusának részeként férhető hozzá. Érdekes látni és figyelemmel kísérni, hogy az utóbbi években milyen formák, formátumok jelennek meg ezen a területen, és azt is, ahogyan változnak, fejlődnek főként a webes megjelenési formák.

Külön felmérés tárgyát képezhetné a nemzeti bibliográfiai rendszerek egyes tagjainak periodicitás, térítés és megjelenési formátum szerinti vizsgálata.

Az MNB KB megjelenési formái több szempontból is az átlagos európai képet mutatják.

Amint a körülmények lehetővé tették, megjelent a bibliográfia elektronikus verziója az első on-line integrált rendszer, a Dobis/Libis bevezetését követően. A floppy-szolgáltatás (1996-tól) a füzet anyagának összeállítása után, még a nyomdai kézirat véglegesítése előtt, a nyomdai átfutás idejét megtakarítva jutott el az előfizetőkhoz. Ma ezt a szolgáltatást már többen nem floppyn és postán, hanem csatolt fájlként e-mailben rendelik meg. Azt hiszem, mindannyian tisztában vagyunk azzal, hogy mit jelentett a hazai könyvtáraknak e szolgáltatás segítségével a nemzeti bibliográfiai rekordok áttöltése a saját adatbázisukba.

Időben erre a korszakra esik az MNB CD-ROM megjelenése és indulása is. A lemezen kezdetben (1994) a könyvek adatbázisa volt megtalálható az 1976–1991 közötti időszak adataival. Ez 1996-tól félévente frissül, de ma már kiegészülve két másik adatbázissal, a sajtóbibliográfiával és a sajtórepertóriummal.

Mindeközben ugyancsak a telneten keresztül, de elérhetővé vált az OSZK on-line katalógusa, amelynek része volt már a nemzeti bibliográfiai adatbázis is (1992-től).

1997-ben indult útjára az első weben elérhető szolgáltatás, a *Könyvek Bibliográfiája* – *www*, amely megint csak a nyomdai változatot megelőzően html-

formátumban tartalmazza az adott füzet tételeit, előfizetőknek HUNMARC-formátumban letöltési lehetőséggel. Mindig az öt legfrissebb füzet anyaga található meg a webes környezethez kialakított felépítésben az OSZK honlapján. A 2000-ben lezajlott OSZK-beli „rendszerváltás” (áttérés az Amicus használatára) nem okozott fennakadást a nemzeti bibliográfiai szolgáltatások folyamatosságában.

Egy évvel ezelőtt született meg a döntés, miszerint a nemzeti bibliográfiák nyomtatott változatai tovább nem jelennek meg. Úgy gondoltuk azonban, biztosítani kell a lehetőségét annak, hogy a felhasználók a megszokott formában is hozzáférhessenek az MNB KB füzeteihez. (A megszokott formán a nyomtatott füzet szakcsoportos elrendezését, mutatórendszerét értem.) Ezért továbbra is cl-készül a füzet kézirata elektronikusan, és azt pdf-formátumban tesszük közzé az OSZK honlapján, amely az Adobe Acrobat Reader nevű segédprogrammal (letölthető a netről) ingyenesen hozzáférhető, kinyomtatható. Ezeket a füzeteket, fájlokat folyamatosan hozzáférhetővé kell tenni. Ily módon az 58. évfolyam már csak elektronikus formákban jelenik meg.

Tehát napjainkban a Magyar Nemzeti Bibliográfiai rendszer egyik meghatározó tagjának, a Könyvek Bibliográfiájának megjelenési formái a következők:

- on-line nemzeti bibliográfiai adatbázis az OSZK on-line katalógusának részeként;
- önálló formákban:

1. MAGYAR NEMZETI BIBLIOGRÁFIA. KÖNYVEK BIBLIOGRÁFIÁJA

ISSN 1589-388X

http://www.oszk.hu/mnb/mnbkb_pdf

A kéthetente megjelenő füzetek a korábbi nyomtatott változatban megszokott szakrendben és indexekkel pdf-formátumban. Ingyenes, nyomtatható változat.

2. MAGYAR NEMZETI BIBLIOGRÁFIA. KÖNYVEK BIBLIOGRÁFIÁJA – WWW

ISSN 1417-1791

<http://www.oszk.hu/mnbkb/index.html>

Az öt legfrissebb füzet anyaga html-formátumban is megtekinthető, rekordjai előfizetőknek HUNMARC-formátumban letölthetők.

3. KÖNYVEK NEMZETI BIBLIOGRÁFIÁJA FLOPPYN

ISSN 1219-6444

A megrendelők a füzetek számítógépes feldolgozásával egyidőben postán vagy e-mailben csatolt fájlként kapják meg a kiadványt, így a friss tételeket azonnal saját katalógusukba tölthetik, megtakarítva ezzel a saját feldolgozást.

4. MAGYAR NEMZETI BIBLIOGRÁFIA. KÖNYVEK.

ISSN 1218-2192

Évente kétszer megjelenő CD-ROM, amely tartalmazza az 1976 óta megjelent könyvek bibliográfiai tételeinek adatbázisát többféle formá-

tumban. Az adatbázis lehetőséget nyújt minden lényeges bibliográfiai adat szerinti keresésre és a rekordok HUNMARC-formátumban való letöltésére. A CD-ROM-on elérhetőek a Nemzeti Bibliográfia más adatbázisai is: Magyar Nemzeti Bibliográfia. Periodikumok és Magyar Nemzeti Bibliográfia. Sajtórepertórium.

Reményeink szerint minden felhasználó, legyen az könyvtár, más intézmény vagy magánszemély (kutató), megtalálja a szükségleteinek leginkább megfelelő formát.

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy mindhárom érintett témakör kapcsán vannak tennivalóink. Szerencsére ezeknek a feladatoknak a megoldásai nem a távoli jövőben körvonalazódnak, hanem erős kontúrokkal itt állnak előttünk. A közelmúltban és a jelenben végzett munka eredményei a jövőévtől láthatóvá válnak az egész világ számára. Az MNB KB gyűjtőköre kibővül az elektronikus dokumentumok egy körével, a bibliográfiába kerülő művek tartalmi feltárása kiegészül az OSZK-tcauzrusz tárgyszavaival, s mindezek a tartalmi változások természetesen valamennyi megjelenési formában előttünk lesznek.

Tóth Loránd

Bibliográfiai munka a Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtárban

Visszatekintés

A Debreceni Egyetemi Könyvtár bibliográfiai munkájának ismertetését nem csak a mai jubileumi esemény hangulatához való igazodás kedvéért kell visszatekintéssel kezdenünk. Azért is, mert a könyvtár jelenlegi törekvései szinte minden elemükben a múlt eredményein alapulnak, megfontolva az elődeink által az elmúlt fél évszázad alatt felvázolt elméleti kérdéseket és felhasználva munkájuk gyakorlati eredményeit.

A könyvtár 1953 óta megjelenő évkönyve legelső évétől kezdve sok cikket szentelt a könyvtári bibliográfiai munka elméleti kérdéseinek, elsősorban a mit és hogyan kérdéseit vizsgálva. Csúry István, Ember Győző, Gomba Szabolcsné, Korpai Gáborné a bibliográfiáknak a tájékoztatási munkában és az ismeretközlési rendszerben betöltött szerepét, az oktatók, kutatók bibliográfiákkal szemben támasztott igényeit, illetve a bibliográfia és a könyvtári katalógusok viszonyát vizsgálva módszertani tanácsokat fogalmazott meg a gyakorlati bibliográfiai munkát végzők számára, követelményül állítva a pontos, megbízható, informatív leírások

készítését. Bata Imre, Csűry István, Módis László és Péter László a bibliográfiák és repertóriumok gyűjtőköréről, a gyűjtés módszereiről és az anyag rendezésének kérdéseiről értekezett. A korszak könyvtárügyének egyik nagy vitája a bibliográfiai teljességről és válogatásról tükröződik ezekben a cikkekben is.

A gyakorlati bibliográfiai munka az 1950-es, 1960-as években egyrészt a *Tiszántúli bibliográfia* anyagának gyűjtését, másrészt az egyetemen született doktori értekezések és egyéb tudományos publikációk bibliográfiájának építését jelentette. Az előbbi anyagára támaszkodott az 1961-ben megjelenő *Debreceni bibliográfia*, míg az egyetemi bibliográfia egyes részei a könyvtár évkönyvében kaptak helyet.

Az 1970-es években indulnak a könyvtár bibliográfiai kiadványsorozatai: a *Tiszántúli időszaki kiadványok repertóriumai* című sorozat, amelynek 1997-ig 14 kötete jelent meg, valamint a *Régi tiszántúli kéziratok* és a *Régi tiszántúli könyvtárak* című sorozatok. Időközben folyamatosan jelennek meg a könyv- és könyvtártörténet témakörében kisebb közlemények a Könyv és Könyvtárban: ezek vagy maguk is rövidebb bibliográfiai összeállítások vagy kiegészítik azokat a possessorkutatás terén. Tudósok és művészek munkásságának bibliográfiai feltárását vállalta két sorozat: a *Tiszántúli személyi bibliográfiák* és *A Debreceni Egyetem tanárainak munkássága*. Egy vegyesebb tematikájú sorozat is útjára indult *A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem könyvtárának bibliográfiai kiadványai* címmel, amelynek legfontosabb darabja talán éppen az első, a *Hajdú-Bihar megye sajtóbibliográfiája*, Korompai Gáborné összeállításában.

Erre az időszakra tehető az *Egyetemi Bibliográfia* évenkénti füzetes megjelenésének kezdete is Korompai Gáborné majd Berényi Ernőné szerkesztésében.

A bibliográfiai munka „melléktermékeként” és a további munkák segédanyagaként állítottak össze kollégáink két kéziratot jegyzéket a tiszántúli helynevekről (1977) és a tiszántúli szócélekről. (1980).

Bibliográfiai munka az 1990-es években

A könyvtár bibliográfiai munkájának kialakult menetében az elmúlt évtized hozott változást, amely nem elsősorban a tartalmi célkitűzések területén jelentkezett, hanem az elektronizáció kínálta lehetőségekkel igyekezett szélesebb körben használhatóvá tenni a bibliográfiai gyűjteményeket. A megkezdett témák folytatása mellett kialakultak a bibliográfiai munka új keretei.

Az új elképzelés a könyvtári integrált rendszer katalógizálási adottságaira és OPAC-moduljainak keresési lehetőségeire épít. A bibliográfiai adatokat a katalógustól elkülönül, de azzal technikai megoldásaiban mindenben egyező adatbázisokban tároljuk, és az on-line katalógus esetében már megszokott felületen tesszük hozzáférhetővé házon belül és az interneten egyaránt.

Az adatbázisokat tekintjük a bibliográfiák elsődleges megjelenési formájának, a folyamatos bibliográfiai munka közvetlenül az adatbázisokban történik, amelyek az esetleges nyomtatott kiadások alapjául, nyersanyagaként szolgálhatnak.

A bibliográfiai adatbázisok, elsősorban a repertórium-adatbázisok a könyvtár digitalizálási programjában is központi, az anyagot szervező szerepet kapnak: a képként tárolt digitalizált folyóiratoldalak az adatbázis megfelelő cikkekordjaihoz kapcsolódnak. Így az adatbázis a digitalizált anyag keresési eszközévé válik.

A benne végzett keresések így a bibliográfiai eligazításon túl a digitalizált cikkekig is elvezetnek.

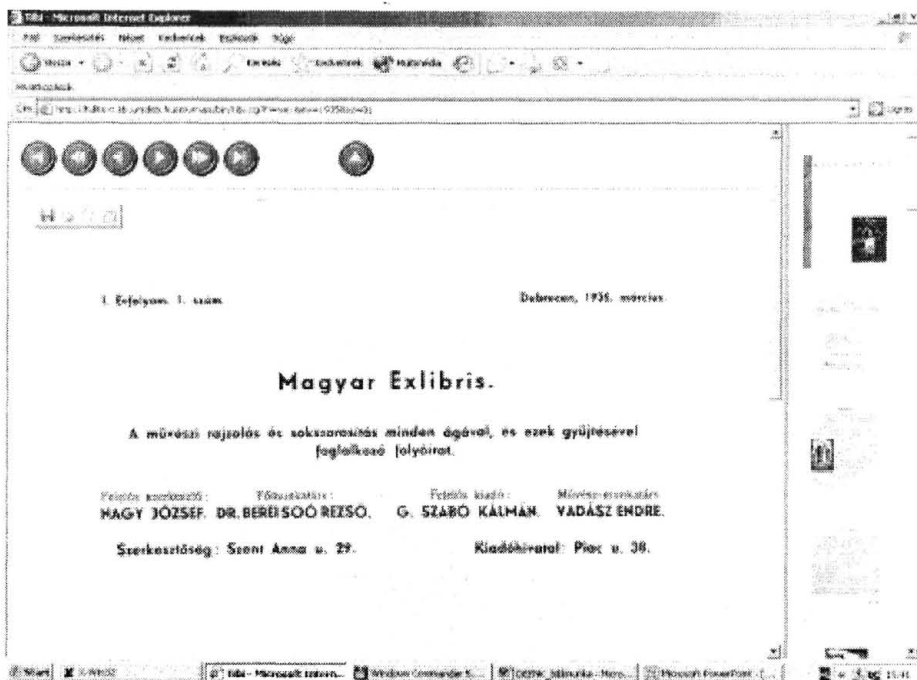
A modellt nemcsak az új bibliográfiai munkák esetében alkalmazzuk, hanem a korábbi kiadványok anyagai is bekerülnek.

Tiszántúli folyóiratok adatbázisa

A repertóriumsorozat anyagából alakult ki a *Tiszántúli folyóiratok* adatbázisának magja, amely azóta kiegészült két új folyóirattal, a *Tiszántúli Figyelő* (1934–1935) és *Az Egyetem* (1915–1917) anyagával. A *város* (1904–1915) című folyóirat folyamatosan épül be az adatbázisba. Összesen tíz folyóirat cikkeinek teljes szövege érhető el: *Debreceni Szemle*, *Debreceni Főiskolai Lapok*, *Az Egyetem*, *Magyar Exlibris*, *Régi okiratok és levelek Tára*, *Tiszántúli Figyelő*, *A város*, *Csokonai Lapok*, *Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelmező*, *Hortobágy*. (A <http://fulltext.lib.unideb.hu> címen megtalálható anyagoknak az a része, amely már nem esik szerzői jogvédelem alá, teljes szövegében használható, más esetben az elérés korlátozott.)

Hasonlóan cikkekordokból és a rekordokhoz kapcsolódó digitalizált folyóirat-oldalakból áll a *Regélő* folyóirat szolgáltatása, amely csak azért került külön adatbázisba, mert tematikailag nem illik a tiszántúli folyóiratok közé.

A felhasználó kétféleképpen használhatja az adatbázist. Kiindulhat a folyóirat-címek listájából, és innen a megfelelő cím, majd évfolyam és szám kiválasztása után kezdhet lapozgatni a folyóiratban. Az egy számon belüli könnyebb tájékozódást bélyegképek segítik. (1. ábra). A cikkadatbázisban a keresés indulhat a

katalógusokban megszokott szempontok (szerző, cím, tárgyszó) felhasználásával is, majd a találati halmaz egyes elemeit ugrópontként használva juthat az olvasó a keresett digitalizált cikkhez.

Az adatbázis jelentősen informatívabb a korábbi repertóriumsorozathoz azáltal, hogy egy-egy tárgyi vagy szerzői keresés eredménye a jelentős helyi folyóiratok mindegyikében megtalálható releváns cikket összességé.

A cikkadatbázis tételei MARC-rekordok, amelyek leírják az egyes cikkeket. Külön MARC-rekordok készültek az egyes illusztrációkról is. A besorolási adatokhoz a katalógus-adatbázishoz hasonlóan besorolásiadat-rekordok kapcsolódnak. A hírek és hirdetések is szerepelnek az adatbázisban, már csak azért is, mert a digitalizált oldalaknak kapcsolódási pontot kell biztosítaniuk. Kezelésük azonban fontosságuktól függ: legtöbbször csak egy-egy összefoglaló rekord készül egy-egy szám egy csoportban szereplő hirdetéseiről. A jelentősebb, de saját címmel nem rendelkező hírekről megjegyzésben olvashatunk néhány eligazító szót. A legrészletesebb leírás a kereshető tartalommező és tárgyi melléktétel-mező felhasználásával történik. (2. ábra). A rovatcímeket sorozati adatokként szerepeltetjük, míg az eredeti repertóriumok indextételeiből indexelt, kereshető és böngészhető tárgyi melléktételek és tárgyszavak lesznek. A digitalizált cikkekhez az ugrópontot a rekordba bekerülő URL-ek képezik.

```

01C. bib1100232944 Rec stat: E Entrd: 99617 Used: 99804
Type: a Bib lvl: a Govt pub: Lang: hun Source: d Illus:
Rep: Inc lvl: Conf pub: D Ctry: hu Dal tp: s W/F/R: 10
Indx: 0 Mtd rec: Kestschr: 0 Cont:
Desc: i Int lvl: Dates: 1904
039 váváros7
040 vMűDEPLÉK
285 00 vAÍRÉK
595 0 v91..vTlapunk olvasóihoz. --v92..vTÁInvezés [Kerészy Zoltán jogtanár a
kassai n. kir. jogakadémiahoz rendes tanárrá nevezték ki]. --v93..vEltakon
yi Samu dr. bejegyzése. --v94..vVásárcsarnok. --v95..vTA reformáció emléke
zete. --v96..vTudás előirányzat. --v97..vTűlélváltási évezmény... [Najd
uszoboktólól Wertesig keskenyvágyáni vasút építésével]. --v98..vTA nyíri
vasút [a Debrecen-Nagykállás vasút építéséről]. --v99..vTA debreceni jöte
kny növekedés. --v10..vVásáregedőhelyések új rendje. --v11..vTA mőt
ák ügye. --v12..vTfigyázi tartozások befizetése. --v13..vTÁtósági csele
delhelyező Kecskeméten. --v14..vTA Csokonai Kör ülése. --v15..vTŠzínház
[Magó Lajos színiközpont társulatáról]. --v16..vTAZ egyház köréből. --v1
7..vTAZ orvosgyógyászok egyesület. --v18..vTA szegény gyermekek öröme
[a Kövesdy-alapítvány segélye]. --v19..vTrendőrségünk figyelme. --v20.
vTA téglavető telep. --v21..vTDebreceni bírtokváltások. --v22..vTA v
asúton talált tárgyal elarverzése
583 vxB1
610 24 vACsokonai Kör (Debrecen)
610 24 vAKövesdy-alapítvány
600 1 vAMagó Lajosv(színigazgató)
631 4 vAKecskemét
631 4 vADebrecen
631 4 vANagykálló
631 4 vAMagó Józsefv(zoboztő)
631 4 vAVértes
631 4 vADebrecenyztéglavető-telep
600 1 vAKerészy Zoltán
773 0 vTA város. --v91 : 6 (1904), D. 6-7.

```

Egyetemi bibliográfia adatbázis

1990-től az egyetemi bibliográfia anyaga is MARC bibliográfiai adatbázisba kerül (<http://fulltext.lib.unideb.hu/adatbazisok.php3>). Az adatgyűjtés kezdetben körlevelek útján történt, most már lehetőség van arra is, hogy on-line űrlapon jelentsék a publikációkat. A különböző jellegű cikkek jelentéséhez különféle űrlapok készültek, hogy a katalogizálásban nem jártas oktatóktól is bibliográfiailag egyértelmű információkat kapjunk, és azok viszonylag kevés hibával legyenek MARC rekor-

dokká konvertálhatóak. A bejelentett tételek a katalogizáló modul átmeneti fájljaiba kerülnek, ahonnan ellenőrzés után mentjük őket az egyetemi bibliográfia adatbázisba. A rekordok néhány speciális adatelemet is tartalmaznak: a rekordot jelentő szerző kiemelését a több szerzős publikációk esetében, az ő tanszéki, kari besorolását és a jelentés évét. (3. ábra) Ezek az adatok kereshetőek az adatbázisban, de elsősorban akkor van rájuk szükség, amikor az adatbázis alapján nyomtatott kiadványt szerkesztünk. Eddig erre nem került még sor, de az adatbázis lehetőséget nyújt arra, hogy *A Debreceni Egyetem tanárainak munkássága* sorozat anyagát is betöltve egy, az egyetem több évtizedes munkásságát dokumentáló adatbázis jöjjön létre.

```

000 00409naa 2200277 1 4504
001 babEBI00010770
005 20010116084247.0
008 001128=1998 hu 00010 hun d
040 $aHudeKLEK
100 1 $aKatonai Gábor
245 10 $aVallás, szerelem, diplomácia : $bSir Philip Sidney élete és művészete
/$cKatonai Gábor
260 $aDebrecen : $bKossuth Egyetemi Kiadó, $c1998
300 $a235 p.
490 1 $a(Ozbe litterarum, $x1416-7298 : $v4.)
580 $aIsmert. : $bItskay István
583 $xnm
700 1 $aDitskey István
773 0 $tDebreceni szemle. - $q7 : 1 (1999), p. 131-132.
901 $aRégi Magyar Irodalmi Tanszék
902 $a1999
903 1 $aDitskey István
949 $1D1/EB
999 $aDZBR$1bd1/EB

```

Az on-line katalógusba kerülő bibliográfiai egységek

A könyvtár bibliográfiai sorozatainak vannak olyan darabjai, amelyeknek anyagát az on-line katalógusba építve célszerű megőrizni.

Ezek közé tartozik elsősorban a *Hajdú-Bihar megye sajtóbibliográfiájának az 1843–1970 közötti időszakot felölelő anyaga*. A munkálatok meg is kezdődtek a bibliográfiai rekordok előkészítésével. Itt azonban, katalógusról lévén szó, a rendelkezésre álló leírást revideált állományinformációkkal is ki kell egészíteni.

1994 óta folyamatosan kerülnek be a katalógusba az egyetemen készülő és a könyvtár kéziratárában őrzött doktori disszertációk leírásai. Terveink szerint a korábbi disszertációk is melléjük kerülnek majd, amiben nagy segítségünkre lesznek az ilyen jellegű bibliográfiai kiadványok.

Könyvtárunk régi könyveinek retrospektív elektronikus katalógusba építését a 17. századi antikváinkat és possessorait feltáró kiadványok alapozzák meg.

A fentiekben vázolt, már előrehaladott állapotban lévő munkálatok befejezése után elmondhatjuk, hogy a Debreceni Egyetem könyvtárában fél évszázada folyó bibliográfiai tevékenység által létrehozott értékek nagy részét sikerült áttemelni az elektronikus katalógusok világába, és ezzel biztosítani hasznosulásukat ebben a közegben is.

Koltay Klára

Zárszó

Néhány évtized hosszú idő egy baráti társaság, egyesület életében. Rövid idő a bibliográfiák életében, mert az ő létükben az időt évszázadok léptékeiben számolják. Mégis nagyon jókor létesült ez a szekció, volt ideje a megerősödéshez, mert váltások és változások mintha bizonytalanná tették volna szakmánk gondolkodását a bibliográfiáról. Pedig nem bizonytalan, hanem erőteljes, határozott gondolkodásra van szükség. A bibliográfia mindig azzal függött össze, amit ma tudásiparnak, tudásgazdálkodásnak, netán tartalomiparnak nevezünk. A probléma azzal kezdődött – ahogy Platón leírja a Phaidroszban –, hogy minden szabatos gondolkodás őse, Szókratész még az írásbeliséget, az „emlékezet és tudomány varázsvesszejét” is elvetette bizonyos körülmények között, mondván, hogy az írás rontja az emberi emlékezetet, a tudásnak pedig az emlékezetben kell lennie. Az írás csak az emlékezet segítőeszköze lehet. Mert az idő tájt még akkora volt a tudás, hogy egy átfogó gondolkodó képes volt birtokolni. Amikor pedig, kicsit később, a tudás már kiesett az egyén tudatából, akkor az volt a mozgatóerő, hogy olyan mű szülessék, amelyben megvalósul az egyetemesség: együtt, egyszerre, egy szintézisben akartuk látni mindazt, amit az emberi elme megismert, vagy létrehozott. Ennek a küzdelemnek vannak határkövei és mindig azoknak a műfajoknak, eszközöknek és filozófiáknak, módszereknek a megszületésével jártak együtt, amelyek a tudás rendszerezését célozták. A feladat egyre súlyosbodott a tudás elmélyülésével és gyarapodásával, nehezebbé vált a tudományt átszövő kapcsolati hálók bonyolultságával. Ebben a vajúdasban Gutenberg után a reneszánsz tudománya a tudás áttekintésére a bibliográfiát hozta létre, ami számbavételt és rendszerezést jelentett. Gesner univerzumának és az ezt képviselő bibliográfiának akkora sikere volt, hogy nem belépett, hanem belebontott a tudományba, és azonnal az uralkodó eszköz és műfaj rangját vívta ki magának, úgy, hogy erre a feladatra más eszköz nem volt. A mai napig sincs más. Ha tudnának ilyenről, szóljanak. Persze a bibliográfia létrehozta változatait, a változatok kaphattak elnevezést: hívják referáló lapnak, lehet akár egy Luhn-típusú indexmű, nevezhetik egyszerűen kalauznak, és sorolhatnám. Ezek mind-mind az ősi típus változatai és megtestesülhetnek kőbe vésve, papiruszon, papíron, elektronikus hordozón adatbázisként. A lényeg nem változik, számba veszik a tudást, rendszerezik és megmutatják érdemi tulajdonságait azért, hogy kereshetővé váljék. A bibliográfia másik lényegét a szelekció képessége adja. Erről Debrecenben, Csűry István városában nem kell szólni. Csűrynek alapvető tanulmánya szól a szelekcióról, és alaptétele máig érvényes: szelekció nincs teljesség nélkül és fordítva, a kettőnek csak együtt van értelme és jogosultsága. A szelekció a bibliográfia másik tartópillére, a jövő nagy kihívásainak egyike. Csak legyenek egzakt módszereink a szelekció változatainak kimunkálásához.

A bibliográfiai alapgondolatok tudatosítása volt és maradt ennek a szekciónak is a feladata. Sikereinek záloga. Ebben a tekintetben ért bennünket rangfosztás. Sokan a bibliográfiát egyszerűen jegyzéknek tekintik, így is definiálják. Mondják, hogy

például Schneider is így határozta meg. Igaz, de rendszerező jegyzékként, ahol a rendszerezésen van a hangsúly. Sajnos az oktatás még nyomatékossítja is ezeket a nézeteket. Az eltorzult szemléletre hoznám példaként egy jegyzet-féle meghatározását, amely szerint a bibliográfia címeírások összessége. Tudják, sokszor igaz ez az állítás, de annyira jelentéktelen ismérv, hogy nem lehet definíció-értékű. Már annyira eltávolodott a bibliográfia feladatától, hogy ellehetetleníti a lényeglátást. Legjobb esetben is technikai részletekre rangtalanítja. Egy példával, inkább hasonlattal illusztrálnám. Vannak legendás épületek, mondjuk a piramisok, a kassai dóm, a Tadzs Mahal, Sydney operaháza és sorolható. Tegyük fel, hogy valaki azt állítja, az építészet és építőművészet lényegét a lépcsők méretezése és hasonló technikai kérdések alkotják. A lépcsők is fontosak, rosszul méretezett lépcső tönkretelheti akár a legszebb épületet is. Fontosak tehát, de segítségükkel aligha férhetünk hozzá az említett épületek fenségéhez.

A bibliográfia feladata a tudásgazdálkodásban áll, méltóságát az adja, hogy felmutatja az ember számára: íme, ez és ilyen az ember szellemi teljesítménye.

Engedjenek meg egy kitérőt. Gyakran a hagyományos, vagy helyesebben nyomtatott bibliográfiát szembeállítják az információs társadalom eszközeivel. Csak az nem tudható, miért teszik. Hiszen a feladat nem változott, csak a kezelés technikája. Még hozzá úgy, hogy kiszélesedtek a lehetőségek. A Kézikönyvben írtuk példának, hogy ha a Szózatot digitalizálják vagy papírra írják, ettől a Szózat nem változik. Előbbi esetben azonban könnyebb hozzájutni. Itt nincs vízváltató, nincs szembenállás, hanem folytatása annak, amit Gesner (vagy gyűjtemények tekintetében az Alexandriai Könyvtár) elkezdett. Persze a folytonosság nem jelenthet merevséget. Sőt. Ha van ma terület, ahol kezdeményeznünk kellene éppen a tömérdek szöveges információ miatt, éppen a digitalizálást kellene saját territóriumunknak tekinteni. Kezdeményezés helyett azonban az igyekvő kisdiák szerepét öltjük magunkra. Fordítva kellene lennie, mert mi ismerjük a feladatot, ők csak a technikáját adják. Illusztrálok néhány példával.

Az integrációs folyamatok – szándékosan nem mondok globalizációt – szükségessé teszik néhány probléma újragondolását, így egyik legféltettebb eszközünk, a nemzeti bibliográfia ügyét is. Ennek a műfajnak mindig voltak és lesznek problémái. Feladata ugyanis az, hogy felmutasson egy nemzeti kultúrát. A nemzeti kultúrát pedig egyértelmű ismérvekkel kell meghatározni. Csakhogy az emberiség úgy lakja be a Földet, hogy az etnikai határok, nyelvi határok és a politikai–közigazgatási határok sehol nem esnek egybe. Ezt a zavart egyéb szempontok erősítik, főként jogi, állampolgársági stb. tisztázatlanságok. Csak Magyarországra vagy Izraelre gondoljanak ebből a szempontból. Környezetünkben éppen az országhatárok kezdik elveszíteni jelentőségüket. A közlés nyelve egyre inkább az angol lesz, mint a latin volt a középkorban, a munkahelyek egyre kevésbé kötődnek állampolgársághoz és államhatárokhoz. Azt se tudni pontosan, mit kell publikációnak tekinteni. (A minap 68 e-mailt kaptam, jó részükről nem tudtam eldönteni, hogy publikáció-e. Egy nemzetközi rangú, az USA-ban kutató tudós mondta, hogy ha „ír” egy tanulmányt és elküldi folyóiratnak – megnevezett egy nemzetközileg ismert lapot – előtte felteszi az internetre copyright okokból. A tudós európai volt. Nos, publikációnak számít-e valamelyik változat, pl. ha a folyóirat nem közli vagy átdolgoztatja a cikket? Példája eredetileg a tudományokban uralkodó imposztor-kodásra vonatkozott.) Ilyen körülmények között hogyan lehet biztos szempontokat

találni a „nemzeti” kultúra meghatározására, amely a nemzeti bibliográfia tartalma kell legyen? Közvetlen elődeink (mint tudják) a területi elvet fogadták el, kifinomultabb előzmények ellenére, azaz a nemzeti bibliográfiát az egy ország területén megjelent szellemi termékek és alkotások számbavételi eszközeként határozták meg. A legrosszabb, a legelvtelenebb elvet, amely azt sugallja, hogy mondjuk a szlovák kultúra az szlovákiai és ami szlovákiai, az egyben szlovák, a zsidó kultúra az egyben izraeli és ami izraeli, az egyben zsidó, a magyar azonos a magyarországgal és fordítva. Rosszabb elv már nem is képzelhető el, ám mégis ezt kellett elfogadni, mert ez valósítható meg! A kivitelezhetőség pedig perdöntő szempont. Igen, csakhogy meddig tarthatók az országhatárok szerinti barikádok? Ideje elkezdeni a töprengést.

Másik példa. A bibliográfiai kultúrát befolyásolni fogja az a tény, hogy digitalizált szövegeket kell tárolni. Digitalizálni kell a teljes magyar irodalmat, szakirodalmat Anonymustól Sütő Andrásig. A mi szakmánknak kell, kellett volna előállnia egy tervvel, hogy ez milyen sorrendben, lehetőség szerint milyen ütemben történjen meg. (Intézményi vetületéről ne is beszéljünk, de jócskán lesznek következményei.) Helyettünk ezt nem végzi el senki. A munka talán több generáción át valósulhat meg. De nem mindegy a sorrend és az ütemezés a hazai és a külföldi elérhetőség miatt. Ki mondja meg, ha nem mi, hogy mi a követendő út? Hol a program? (Ha nekem lenne szavam egy ilyen feladatsor összeállításában, olyan művekkel kezdeném, mint a teljes magyar nemzeti bibliográfiai rendszer, a Pallas, szótáraink, szóval referenz eszközzel. Bátortalan lépések történtek is, nagyon gyalogtempóban. A szaktudományok műveinek ilyen súlyozásában persze nagy szerepe van a szaktudományok avatottjainak.)

A digitalizált szövegek tárolása és kezelése megváltoztatja a technológiát. Például a tárolás egységei már nem a fizikai hordozók szerint alakulnak ki (mondjuk, hogy egy könyv egy egység, egy tétel), mert releváns szövegeket, szövegtöbbségeket, szövegrészeket fognak keresni. A szövegekben barangolni akarunk és nem is folytatom, mert ez már más téma. De ami igen fontos: *a nagy szövegtárolókhoz akár honnan el lehet jutni, így a legtöbb könyvtár maga főként elérési pont lesz, egy óriási hálózat végállomása. Kevésbé fog számítani helyi állománya, annál inkább az elérési körülményei, árai, gyorsasága és biztonsága.* A szakmaiságot, szakszerűséget az garantálja, hogy integrált bibliográfiai adatbázisok gyakorlott kezelése igazítja el az állampolgárt és a szakértőt a releváns szövegkorpuszokhoz, faktográfiai eszközökhöz.

Ezért a nélkülözhetetlenségig növekszik mindannak a jelentősége, amit ma bibliográfiának nevezünk. Remélem, a jövőben is így fogják hívni. A mi munkánk pedig mindennek a tudatosítása és a megvalósulás segítése.

Horváth Tibor

A könyvtár jövője – a jövő könyvtára

Kilenc éve indult útjára a Vas Megyei Könyvtári Nap elnevezésű szakmai program, s mára majdnem minden vasi városi könyvtár múltjában fellelhető a házigazdaszerep emléke. A rendezvény befogadásától hosszú évekig ódzkodó szentgotthárdi könyvtár és munkatársai életében 2003. november 4-én érkezett el az a pillanat, amikor egy nehézségektől terhes időszak fordulópontjaként bátran a szakmai közönség elé léptek.

A Szlovén Kulturális és Információs Központban megtartott, *A könyvtár jövője – a jövő könyvtára* című konferencia megnyitásként Pallósiné Toldi Márta megyei könyvtárigazgató köszöntötte Vas megye könyvtáros társadalmát, a szép számban megjelent érdeklődőket, akik elsősorban napjaink egyik legvitatottabb szakmai kérdéséről, a digitalizálás létjogosultságáról és jövőjéről hallhattak színvonalas előadásokat. A szakmai nap középpontjában azok a szolgáltatások álltak, amelyeket az olvasók már nemcsak a könyvtár falain belül, hanem a digitális technika fejlődésének köszönhetően azon kívül is igénybe vehetnek.

Szentgotthárd Város Önkormányzata nevében *Bauer László* alpolgármester szólt a közönséghez, szavaival nagy reményeket ébresztve a helyi könyvtár sorsát szívükön viselő szakemberekben. A sok évszázados könyvtári múlttal rendelkező város is a fejlődés útján jár. A III. Béla király alapította ciszterci kolostor szerzetesi olvasófülkéi jelképezik a kezdetet, míg a jövőt a múlt értékeinek megőrzése és a globális kihívások összehangolása jelenti. A város és vezetősége céljai között szerepel egy új városháza megépítése, amely nemcsak az ügyintézések helyszíne lenne, hanem teret adna egy, a hármashatár közelében élők igényeit kielégítő többnyelvű információs–kulturális központnak s azon belül is egy modern könyvtárnak is.

A hagyományokhoz híven a köszöntő szavak után a vendéglátó város környékének községi könyvtárosai közül a leghosszabb ideje munkálkodók vehették át az elismerés jelképét: a szál virágot és az emléklapot. A szakmai nap méltó alkalmat nyújtott arra is, hogy a kollégák boldog nyugdíjas éveket kívánjanak a községi könyvtár közelmúltban elköszönő, jelenleg felmentési idejét töltő igazgatójának, Simon Gizellának.

Az előadások sorát *Molnár Piroska*, a szentgotthárdi Városi Könyvtár igazgatója nyitotta meg *A fejlődés rögös útja: technológiaváltás költözködések közepette* címmel. A beszámolóiból megismerhettük az elmúlt évek munkáját, párhuzamba állítva a városi könyvtár létért folytatott harcát az információs társadalom igényeinek kielégítésével.

A szentgotthárdi intézmény ötven éves múltra tekint vissza, a gyűjteményt befogadó épület ennél jóval régebbi. Az 1789-ben emelt iskolaépületre száz évvel később került második szint, s jöllehet már 1960-ban könyvtári funkciót kapott, mint iskola csak 2000-ben szűnt meg működni. Az évek során több terv is született egy új könyvtár létrehozásáról, hiszen azzal mindenki egyetértett, hogy nem könnyű boldogulni az iskolának tervezett épületben, amely ráadásul évről évre egyre rosszabb

állapotba került. Időközben egyértelművé vált, hogy az „egy összegben érkező csodára” és az új könyvtáráépületre hiába várnak, így 1996-ban elkezdődtek a később programmá összeálló felújítási munkálatok. Az elmúlt hat év állandó költözködéssel telt, s mindeközben egyetlen napra sem szüneteltették szolgáltatásaikat. A falak szigetelésével, a fűtési rendszer átépítésével s a tető javításával párhuzamosan újtára indult a technológiai fejlődés is három számítógéppel, egy mátrix nyomtatóval, és a Szirén integrált könyvtári rendszerrel. Mára a számítógépek száma tizennyolcra nőtt, s az olvasók külön internetteremben, 512 kb/s sávszélességű adatátviteli sebességgel, ingyen barangolhatnak a világhálón. A fejlesztések eredményeit a könyvtárosok sohasem tartották meg maguknak, minden új lehetőséget egyszerre az olvasók rendelkezésére bocsátottak, s ennek a hozzáállásnak a jutalma nem maradt el. A látogatók nap mint nap talicskázó munkásokkal találkoztak a könyvtár folyosóján, s pallókon voltak kénytelenek közlekedni, mégsem hagyták cserben az intézményt. 1996 óta az olvasók száma megduplázódott, míg a kölcsönzött dokumentumok száma másfélszeresére nőtt.

Molnár Piroska könyvtárigazgató beszámolójához szorosan kapcsolódott Dékány Istvánnak, a szentgotthárdi Városi Televízió Kht. ügyvezető igazgatójának előadása, amely a *Könyvtár a „képlárában” – elektronikus sajtó a könyvtárban* címet viselte. Az indító háromperces bejátszás, a könyvtárral egy épületben működő, „együtt lakó” városi televízió archívumából előkerült híryanag illusztrálta mindazt a nehézséget, amelyről korábban a könyvtárigazgató beszélt. Megdöbbenő képsorokat láthatott a közönség egy csomagolópapírral és fóliával bevont gyűjteményről, számítógépes parkról, amely mellett az évi rendes kéménytisztítás munkálatai folytak. A néhány éve még cserépkályhával fűtött könyvtáráépületben napi gondot jelentett az állomány megóvása a szennyeződéstől. Ma már mindcz emlék, de a képek tanúskodnak a múlttól. A könyvtár feladata épp az, hogy megőrizze a múlt emlékeit; miért ne őrizhetné meg azokat az értékeket is, amelyekkel jelenleg csak a szentgotthárdi televízió rendelkezik – tette fel a kérdést Dékány István. A varázsszó ebben az esetben is a digitalizálás. Elképzelhető a könyvtáron belül egy olyan gyűjtemény, amely DVD lemezeken őrizi a városi híradókat, közéleti események, testületi ülések kép- és hanganyagát. A lemezek közt könnyen lehet keresni, menük segítségével könnyen ki lehet választani a keresett anyagrészt. A megvalósítás technikai háttere működőképes, minden remény megvan arra, hogy a kezdeményezés és a két intézmény együttműködése országosan is példaértékű lesz. Már „csak” a finanszírozás kérdése megválaszolatlan.

Dr. Tószegi Zsuzsanna, a budapesti Neumann János Digitális Könyvtár és Multimédia Központ igazgatója a nemzeti kulturális örökség digitalizálásának hazai programjával és eredményeivel ismertette meg a szakmai közönséget, nemzetközi kitekintéssel kiegészítve. Az előadó meglátása szerint az Európai Unió többek között azért szerveződik és szerveződik, hogy a kontinens visszanyerje szellemi vezető szerepét, egykori fényét. Ennek a célnak egyik eszköze az európai kulturális örökség digitalizálásának programja az információs társadalom hirdette esélyegyenlőség szellemében.

A külföldi példák közül a francia nemzeti könyvtár Gallica programját (<http://gallica.bnf.fr>) ismerhette meg a hallgatóság. A francia digitalizálási program eredményei híven tükrözik azt a célt, amely minden európai ország számára követendő a nemzeti identitás megőrzése érdekében. A Gallica Classic gyűjtemény jelenleg

80 ezer könyvet dolgoz fel. Legkorábban Zola életművét kezdték digitalizálni, az ő honlapja kiváló példája annak, hogyan lehet egy íróról elképesztően gazdag anyagot összegyűjteni.

Magyarországon a digitális könyvtárak tekintetében a József Attila Tudományegyetem járt az élen, majd létrejött és öt évig civil kezdeményezésésként működött a mára már az OSZK-ban méltó otthonra talált Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK – www.mek.iif.hu). A kulturális törvénynek köszönhetően 1997 óta dolgozik a számos feladatot ellátó és az igényességet küldetésésként vállaló Neumann János Digitális Könyvtár és Multimédia Központ (<http://www.neumann-haz.hu>). A MEK és a Neumann Ház a hiedelmekkel ellentétben nem ugyanazon munkálkodik. A MEK a már digitalizált dokumentumok közötti navigálásra specializálódott, míg a Neumann Ház a digitalizálásra és a nemzeti kulturális örökség körébe tartozó internetes publikációk számbavételére. A digitális könyvtár hat éve működik, s az évek alatt a szakmai berkekben jól ismert és elismert szolgáltatásainak sora egyre bővült. A legfontosabb ezek közül a WebKat.hu, de hozzáférhető itt harminchat nagy magyar író és költő összes műve, kritikai kiadások, Széchenyi és Kossuth írásai, kortárs írók alkotásai és a HTML-formátumnál sokkal jobban kedvelt e-könyvek is. Népszerű szolgáltatás a diafilmek múzeuma, s egyre többen látogatják az Olvasni jó! című, gyermekeknek szóló oldalt és a Neumann János centenáriumi anyagait is. A CD-ROM diszkográfia több mint kétezer CD-ROM között segít eligazodni, és az oldalon keresztül megismerhetők a Neumann Ház saját kiadású CD-ROM-jai is. Az Országos Széchenyi Könyvtár munkatársai által készített CD-ROM lelőhely-adatbázist is a Neumann Ház szolgáltatja. A 2006-ban Magyarországon megrendezendő Neolatin Világkongresszusra elkészül a Neolatina Hungarica gyűjtemény is, amely a nemzeti örökségünk latin nyelven íródott dokumentumait tartalmazza digitalizált formában.

A Neumann Ház szolgáltatásai bonyolult szabvány szerint készülnek, a szövegek mellett a kötetek használatát könnyítő dinamikus tartalomjegyzéket alkalmaznak. Honlapján nemcsak nyelvet lehet váltani, hanem vakoldalt is, így váltva valóra az esélyegyenlőség elvét. Minden digitalizálás mögött felhasználói szerződés és fizetett jogdíjak állnak.

A Magyar Információs Társadalom Stratégia (MITS) átfogó céljai között szerepel többek között a társadalmi és területi esélyegyenlőség megteremtése, az emberek felkészítése az információs társadalom lehetőségeire, a versenyképességet biztosító elektronikus gazdaság ösztönzése és a közsféra további demokratizálása, hatékonyságának javítása. A Nemzeti Digitalizálási Adattár (NDA) a digitális tartalomfejlesztés programja, míg a Nemzeti Audiovizuális Adattár (NAVA) projekt célkitűzése azoknak az audiovizuális dokumentumoknak a gyűjtése, amelyek eddig még nem kerültek be a közgyűjteményi szolgáltatásokba. Stratégiák tehát születnek, az országos digitalizálási koncepció azonban még nem fogalmazódott meg, pedig a közös hang megtalálása egyre sürgetőbb ahhoz, hogy a könyvtárak, levéltárak és egyéb közgyűjtemények hatékonyan együtt tudjanak működni.

Az országos és nemzetközi tendenciák megismerése után *Pallósiné Toldi Márta*, a szombathelyi Berzsényi Dániel Könyvtár igazgatója a helyi kezdeményezések egy ígéretes példáját, a Vas megyei digitális könyvtárat mutatta be a közönségnek. A programnak két fő célja van, egyrészt a megye kisebb könyvtárai számára igyekszik pótolni a gyűjteményi hiányosságokat, másrészt az állományvédelmi digitalizálás

lehetőségével a sajtótermékek megóvását tartja szem előtt. A www.vasidigitkonyvtar.hu címen elérhető webhely a remények szerint idővel a megyei digitalizálási munkák összehangolásának szép példája lesz. A Berzsényi Dániel Főiskola és a Vas Megyei Levéltár már biztosította a könyvtárat együttműködéséről. A fejlesztés alatt álló oldalon megyetörténeti adatbázist, megyei elektronikus katalógusokat, helyi elektronikus sajtótermékeket s az interneten megjelenő megyei közgyűjteményeket lehet elérni. 2004 tavaszától a Szirén integrált könyvtári rendszert használó városi és iskolai könyvtárak katalógusai is elérhetőek lesznek a vasi digitális könyvtáron keresztül. Az eddigi munka eredményeként öt helyismereti művet olvashat teljes terjedelemben az idelátogató, ezek közül kettőben már a szövegen belüli keresési lehetőségek is megoldottak. A feldolgozandó művek listáján jelenleg hetvenkilenc cím szerepel.

A szakmai nap négy előadása kiválóan illusztrálta, hogyan is kell elképzelnünk a jövő könyvtárát, a könyvtár jövőjét. A hozzászólások is bizonyították: a téma aktuális, a digitalizálás szükségessége felett már nem hunyhatunk szemet.

Az ebédet követő és a programot színesítő belvárosi séta után a megye könyvtárosai a nap során sokat emlegetett, felújított városi könyvtárral is megismerkedhettek. A szakmai nap színvonalas megszervezése e könyvtár munkatársait dicséri. Kapcsolataiknak köszönhetően és munkájuk elismeréseként a szakmai nap programját sokan támogatták, közülük kiemelkedik Szentgotthárd Város Önkormányzata és az Opel Magyarország Autóipari Kft.

Bozzai Judit

Jelentkezési felhívás a Debreceni Egyetem levelező informatikus–könyvtáros szakára

A Debreceni Egyetem Természettudományi Kara a 2004/2005. tanévre is meghirdeti az informatikus–könyvtáros szakot az egyetemi és főiskolai oklevéllel rendelkező könyvtárosok, könyvtárostanárok számára. A képzés költségterítéssel, időtartama öt félév. Az utolsó szakaszban lehetőség nyílik speciális képzésre is, könyvtár-informatikus és könyvtárostanár irányban. A végzetek informatikus–könyvtáros egyetemi oklevelet kapnak. **Jelentkezési határidő: 2004. március 1.** A tudnivalókról és a költségterítés várható összegéről a „Felsőoktatási felvételi tájékoztató 2004” című kiadványból kapnak felvilágosítást az érdeklődők. A levelező képzésre jelentkezhetnek a tanár- és tanítóképző főiskolák könyvtár szakán 2004 júniusában végző hallgatók is. Felvételi vizsga nincs.

Tisztelettel várjuk kollégáinkat egyetemünkön.

Debreceni Egyetem Informatikai Intézete